

Brìgh na Bàrdachd

Thàinig na h-òrain Ghàidhlig an Albainn Nuaidh bho traidisean meadhan-aoiseal na Bàrdachd an Èirinn agus an Albainn. Bha na bàird foghlamaichte agus bha àrd-inbhe aca ameasg nan Gàidheal. Nuair a b' èiginn do sgoiltean bàrdachd dùnadh, chrìon uaislean foghlamaichte nan Gàidheal anns an t-seachdamh agus an ochdamh linn deug.

Bha seo 'na bhuille throm do leasachadh foghlaim Gàidhlig. Ach, chaidh na h-uaislean ionnsaicht' is foghlamaichte a ghabhail a-steach ameasg nan daoine cumanta, an tuath. Chuir na Gàidheil an t-eòlas seo gu feum anns an ochdamh linn deug, nuair a bha bàird a' dèanamh dhàn air bòidhchead na Gàidhealtachd, air an tuasaid, an call agus an t-anaceartas a chaidh fhulang aig an àm seo 'nan eachdraidh.

Bu chòir bàrdachd Ghàidhlig a bhith air a seinn, agus, ged a bha na Gàidheil a, sìor fhulang geur-leanmhainn, thachair gum b' e seo an dòigh bu chudromaiche a bh' aca chum an cuid eòlais, am feallsanachd agus an eachdraidh a ghlèidheadh. Aig àm na h-imrich, bha beul-aithris nan Gàidheal air aon cho beairteach 's a bha air taobh siar na h-Eòrpa.

Thàinig milltean de dh' eilthirich Ghàidhealach gu Mì'kma'ki (Alba Nuadh). Cha mhòr nach robh co-dhiubh aon bhàrd anns gach coimhearsnachd Ghàidhealach an sin. Lean na Gàidheil orra, a' seinn mu chaitheamh-beatha an t-sluaigh 'nan òrain — marbhrannan a' moladh 's a' cuimhneachadh, òrain a' dèanamh dealbh air àilleachd is dàimh na dachaigh, òrain a' cur an cèill fealla-dhà, aoirean, cràbhadh, gaol agus eachdraidh.

Abharrachd air òrain ùra, chum na Gàidheil an Albainn Nuaidh orra a' seinn dhàn à stòras farsaing na bàrdachd a thàinig 'nan cois bho Ghàidhealtachd na h-Alba. 'Nam measg, bha òrain air cuspairean mar eachdraidh, gaol, obair, tàlaidhean, togail fuinn nan salm, laoidhean nan seann laoch, seòladh, puirt-a-beul agus iomadh seòrs' eile.

Cha robh na h-òrain air maireachdainn mur b'e na seinneadairean agus taic luchd-èisdeachd. Bha ceudan òran aig cuid de na seanachaidhean a b' fhearr. Chaidh na h-òrain aca a libhrigeadh seachad do sheinneadairean an là 'n diugh tro chonaltradh pearsanta, leabhraichean agus cruinnichidhean air-loidhne.

Nach iomadh neach a ghabhas ùidh ann an ionnsachadh na Gàidhlig nuair a theid a thàladh leis na fuinn eireachdail, aotrom agus le càirdeas luchd seinn—anns a' cho-chomann, far an teid òrain a sgaoileadh gu bitheanta an Albainn Nuaidh. Tha luadhachd fhathast a' leantainn ann an sgìrean an Albainn Nuaidh. Tha òrain Ghàidhlig cumanta ameasg nan clàraidhean aig luchd-seinn a tha ainmeil. Gheibhear cothrom traidisean nan òran ionnsachadh agus a chleachdadh an Albainn Nuaidh eadar tachartasan sgìreil agus ionadan foghlaim.

Nuair thigeadh an samhradh bu
bhòidheach 's an àm sin,
An duilleach air chrann cur nam
beanntan nan glòir,
Air raontan nan gleannan, gach
lusan 's neòinean,
Gu gucagach, crom-cheannach,
fanna-bhuidh 's gorm.

Tha am bàrd Eoghainn MacCoinnich
ag ràdh ann am *Bu Deònach Leam*
Tilleadh gum b' fhìor thoil leis tilleadh
gu dhachaigh ann an Eilean na Nollaig.
Chaidh an t-òran a dheanamh air
feasgar Nollaig an 1927, nuair a bha
e ag obair ann an Ontario a Tuath.

Càit' an robh thu, neòinean-chùbhraidh,
Nuair bu ghruamaich gruaim a'
gheamhraidh,

Gus na dhùisg thu suas mu Bhealltuinn;

Dh' àraichheadh gun fhios dhut fhéin thu,
Rinn thu éiridh an déidh na gaillinn;

Tha thu nis fo d' thrusgan bòidheach
Thugadh dhuit le còir gun cheannach.

Se Alasdair Dòmhnallach, Bàrd
na Ceapaich, a thuinich ann an
Siorramachd Antaigeanais a rinn an
t-òran nàdair seo, *Òran do Neòinean-
chùbhraidh* air dha an neòinean-Cèitein
seo fhaicinn airson a' chiad uair. c.1830.

Och! Och! Mo sgeul cruaidh
'S ann a tha sibh 's a chuan
A Rìgh, nan tonn uaine is gorm
Gu'm bu bòidheach ur sgrìob,
Nuair a dh' fhalbh i bho thìr,
Air an turas nach d' thill na seòid.

Ann an *Òran Gilleán*
Alasdair Mhòir, tha Mòr
(Nìc Dhòmhnail) Nìc Artair a'
cuimhneachadh a dà bhràthair
agus an caraid a chaidh a
bhàthadh far Ceap Mhàbu,
Siorramachd Inbhirnis. c.1848.